

Національний університет
водного господарства та
природокористування

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та
природокористування

Кафедра філософії

06-07-181М

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

та плани семінарських занять з навчальної дисципліни
«Етика і філософія науки» для здобувачів вищої освіти
третього (освітньо-наукового) рівня за освітньо-науковою
програмою підготовки доктор філософії (PhD)
галузі знань 20 «Аграрні науки та продовольство»
спеціальності 201 «Агрономія»

Рекомендовано
науково-методичною
радою з якості ННІАЗ
Протокол № 4
від «14» грудня 2021 р.

Рівне – 2021

Методичні вказівки та плани семінарських занять з дисципліни «Етика і та плани семінарських занять з навчальної дисципліни «Етика і філософія науки» для здобувачів вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня за освітньо-науковою програмою підготовки доктор філософії (PhD) галузі знань 20 «Аграрні науки та продовольство» спеціальності 201 «Агрономія» [Електронне видання] / Наконечна О. П. – Рівне : НУВГП, 2021. – 28 с.

Укладач: Наконечна О. П., д.філос.н., професор кафедри філософії.

Відповідальний за випуск: Наконечна О. П., д.філос.н., професор, завідувачка кафедри філософії НУВГП.

Зміст

Вступ.....	3
1. Методичні поради щодо підготовки до семінарських занять...	3
2. Структура навчальної дисципліни.....	4
3. Плани семінарських занять.....	7
4. Підсумкові запитання до дисципліни.....	25
5. Методи оцінювання знань.....	27
6. Розподіл балів, що отримують здобувачі.....	28

Керівник (гарант) ОП: Клименко М. О., д.с-г.н., професор кафедри екології, технології захисту навколишнього середовища та лісового господарства.

© Наконечна О. П., 2021

© НУВГП, 2021

ВСТУП

Актуальність навчальної дисципліни «Етика і філософія науки» полягає у тому, що освоєння філософських знань з ключових моральних проблем взаємодії науки та сучасного суспільства через узагальнення досвіду етичного осмислення наслідків впливу науки, техніки та технології на навколишнє середовище та стан культури в цілому сприятиме усвідомленому розумінню актуальності для розвитку сучасної науки соціально-етичної відповідальності вченого за майбутнє людства.

Метою викладання дисципліни: є засвоєння аспірантами основних філософських та етичних принципів наукової діяльності, формування знань, вмінь і навичок по виробництву і застосуванню знання в різних сферах професійної діяльності та суспільного життя, задля становлення сучасної етично виваженої ідеології науково-технічного розвитку.

1. Методичні поради щодо підготовки до семінарських занять

Методичні поради щодо підготовки до семінарських занять

Здобувач готується до семінару на основі поданого плану, використовуючи як базову так і допоміжну літературу. Якісному засвоєнню кожної теми сприяє оволодіння понятійно-категоріальним апаратом. Для перевірки рівня здобутих знань за темою заняття подаються контрольні питання. Поглибленню вивчення дисципліни сприяють проблемні питання різного рівня складності та завдання для самостійної роботи, розгляд яких сприятиме активізації роботи аспірантів на семінарських заняттях та розвитку їх навичок до науково-дослідної діяльності, до осмислення практичних аспектів вивчення теоретичного матеріалу.

Важливою формою роботи є опрацювання перешоджерел, що подаються до кожного практичного заняття, використання їх в аргументуванні власної позиції та

розкриття проблемних питань, а також у підготовці презентаційного виступу.

Змістовному розкриттю питань курсу сприяє написання есе за заданими проблемами і їх представлення в процесі обговорення конкретних тем курсу.

Тексти лекцій, першоджерела, теми для есе, список літератури для засвоєння дисципліни можна знайти на навчальній платформі Moodle:
<https://exam.nuwm.edu.ua/course/view.php?id=3724>.

2. Структура навчальної дисципліни Денна форма

Назва теми	Розподіл годин		
	Лекції	Семінарські заняття	Самостійна робота
Модуль 1			
Тема 1. Філософія і наука в системі культури	2	2	7
Тема 2. Етика науки як розділ прикладної етики	2	2	8
Тема 3 Виникнення науки та основні періоди її розвитку	2	2	7
Тема 4 Структура і	2	2	7

динаміка наукового знання і пізнання			
Модуль 2			
Тема 5 Наукові традиції та наукові революції. Типи наукової раціональності	2	2	8
Тема 6 Методологія наукового дослідження	2	2	8
Тема 7 Постнекласична наука в сучасній цивілізації: зміна світоглядних орієнтирів і методології.	2	2	7
Тема 8 Прикладні проблеми етики науки	2	2	8
Всього	14	16	60

Заочна форма

Назва теми	Розподіл годин		
	Лекції	Семінарські заняття	Самостійна робота
Модуль 1			
Тема 1. Філософія і наука в системі культури	-	-	10
Тема 2. Етика науки як розділ прикладної етики	1	1	10
Тема 3 Виникнення науки та основні періоди її розвитку	-	-	10
Тема 4 Структура і динаміка наукового знання і пізнання	1	1	10
Модуль 2			
Тема 5 Наукові традиції та наукові революції.	-	1	10

Типи наукової раціональності			
Тема 6 Методологія наукового дослідження	-	1	10
Тема 7 Постнекласична наука в сучасній цивілізації: зміна світоглядних орієнтирів і методології.	1	1	10
Тема 8 Прикладні проблеми етики науки	1	1	10
Всього	4	6	80

3. Плани семінарських занять

ТЕМА 1. Філософія і наука в системі культури

Основні поняття і категорії: світогляд, філософія, наука, епістемний і софійний типи філософування, філософія науки, види пізнання, знання, мудрість, гносеологія, епістемологія.

План

1. Філософія як спосіб духовно-практичного осягнення світу. Багатоманітність форм і способів буття філософії.
2. Наука і філософія: історичний та сутнісний взаємозв'язок.
3. Роль філософії і науки в житті людини і суспільства.

Контрольні питання

1. Розкрийте специфічні риси філософського мислення.
2. Розкрийте основні аспекти співвідношення філософії та світогляду.
3. Чим обумовлюється багатоманітність форм і способів буття філософії?
4. Охарактеризуйте структуру філософії як системи знань.
5. Охарактеризуйте особливості науки.
6. Яке місце займає наука в системі культури?
7. Охарактеризуйте співвідношення філософії і науки.
8. В чому полягає життєве призначення філософії?
9. Розкрийте роль та функції науки в житті людини і суспільства.

Література

1. Баумейстер А. Вступ до філософських студій, або Інтелектуальні подорожі до країни філософії: наук. посіб. Київ, Мала академія Наук України, 2017.
2. Кремень В. Г., Їльїн В. В. Філософія: мислителі, ідеї, концепції : підручник. К., 2005. Р.1
3. Петрушенко В. Філософія. Вступ до курсу. Історія світової та української філософії. *Фундаментальні проблеми сучасної філософії*. Львів : Львівська політехніка, 2019.
4. Горський В. Філософія в українській культурі (методологія та історія). К., 2001 С. 6–35.
5. Кримський С. Б. Запити філософських смислів. К., 2003. Р.1, 2, 12.
6. Наконечна О. П. Філософія і наука: взаємозв'язок і взаємодія. *Матеріали VI Міжнародної наукової конференції «Антропологічні виміри філософських досліджень»*. Дніпро, 2017 С.14–16.

Першоджерела

1. Вебер М. Наука как призвание и профессия. *Самосознание европейской культуры XX века*. М., 1991; Мир философии. Ч.2., М., 1991. С. 343–352.

2. Дільтей В. Типи світогляду і виявлення їх у метафізичних системах. *Філософія: хрестоматія* : навч. посіб. К. : Знання, 2009. С. 150–162.
3. Марсель Г. Ответственность философа в современном мире. *Путь в философию. Антология*. М., 2001. С. 254–267.
4. Мир философии. Книга для чтения. В 2-х частях. М., 1991. Ч. 1. М., разд.1. С.10–14, 18–24, 65–67, 82–86, 88–92.
5. На переломе: Философские дискуссии 20-х годов. М., 1990. С. 61–71, 119–126, 180–203.

ТЕМА 2. Етика науки у системі філософської етики
Основні поняття і категорії: етика, мораль, моральність, моральні норми, моральні принципи, моральні мотиви, добро, зло, моральна свідомість, моральна самосвідомість, прикладна етика, етос науки, етика науки.

План

1. Предмет і завдання етики як галузі філософського знання.
2. Сутність та природа моралі.
3. Етика науки як розділ прикладної етики. Етос науки.

Контрольні питання

1. Чи збігається теоретичний зміст термінів «етика», «мораль», і «моральність»?
2. Що є предметом етики?
3. Як співвідносяться між собою «звичай», «традиція» і «мораль»?
4. Чим характеризується моральна регуляція поведінки людини?
5. Що таке моральна свідомість?
6. Що таке моральна самосвідомість?
7. Як співвідносяться між собою поняття «добро» і «зло»?
8. Що таке моральний вчинок?
9. Розкрийте зміст поняття «відповідальність». За що і перед ким людина повинна нести відповідальність?
10. В чому полягає особливість прикладних проблем етики?
11. Що таке етос науки?
12. Що є предметом етики науки?

Література

1. Малахов В. А. Етика. Курс лекцій : навч. посібник. 4-те вид. Київ, 2002. 384 с.
2. Наконечна О. П., Залужна А. Є. Етика і естетика: Інтерактивний комплекс навчально-методичного забезпечення. Рівне, 2008. 180 с.
3. Прикладна етика : нач. посіб / За. наук. ред. Панченко В. І. К, 2012. Р.І
4. Гусейнов А. А. Этика и плюрализм. *Этическая мысль: Научн.-публицист. чтения.* 1991 / Общ. ред. А. А. Гусейнова. М. : Республика, 1992. 446 с. С. 5–11.
5. Етос і мораль у сучасному світі / Аболіна Т. Г., Ермоленко А. М., Кисельова О. О. та ін. ; під ред. В. А. Малахова. К. : Вид. ПАРАПАН, 2004. 200 с.
6. Этнос науки / РАН. Ин-т философии ; Ин-т истории естествознания и техники; отв. ред. Л. П. Киященко и Е. З. Мирская. М. : Academia, 2008. 544 с. (Коллективная монография: философия и социология науки).
7. Мошинська О. Ю. Взаимоотношение этики и науки. *Вісник Харківського університету. Збірник наукових праць.* № 464. Серія: Теорія культури і філософія науки. Постмодернізм у філософії, науці та культурі / Міністерство освіти і науки України ; ред. кол.: І. З. Цехмістро (кер.), І. П. Білецький (ред. уклад.) та ін. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2000. 296 с. С. 276–281.
8. Сидоренко Л. І. Етика науки [Електронний ресурс]. Інтернет-сторінка кафедри філософії та методології науки Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. URL: <http://www.philsci.univ.kiev.ua>
9. Сидоренко Л. І. Проблеми етики науки в постнекласичному дискурсі [Електронний ресурс]. *Філософські проблеми гуманітарних наук. Збірник праць.* Київ, 2009. 500 с. URL: <http://www.info-library.com.ua/books-book-203.html>
10. Фролов И. Т., Юдин Б. Г. Этика науки: Проблемы и дискуссии. М., 1986. 396 с.

Першоджерела

1. Агацци Э. Ответственность – подлинное основание для управления свободной наукой. *Вопросы философии*. 1992. № 1. С. 30–40.
2. Апель К.-О. Ситуація людини як етична проблема / переклад з нім.; А. М. Єрмоленко. *Комунікативна практична філософія* : підручник. К. : Лібра, 1999. С.231–254.
3. Габермас Ю. Мораль і моральність. Чи стосуються гегелівські заперечення Канта також і дискурсивної етики? / переклад з нім.; А. М. Єрмоленко. *Комунікативна практична філософія* : підручник. К. : Лібра, 1999. С.325–345.
4. Йонас Г. Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації / пер. з нім.: А. М. Єрмоленко, В. А. Єрмоленко. К. : Лібра, 2001. 399 с.
5. Кант И. Критика практического разума. *Лекции по этике* / пер. с нем. А. К. Судакова, В. В. Крыловой ; общ. ред., сост. и вступ. ст. А. А. Гусейнова. М. : Республика, 2000. 431 с. (Библиотека этической мысли). С. 284–403.
6. Швейцер А. Культура і етика. *Філософія: хрестоматія*: навч. посіб. К. : Знання, 2009. С.609–621.

ТЕМА 3. Генеза науки та історичні трансформації її осмислення

Основні поняття і категорії: генеза науки, періодизація історії науки, переднаука, наука у власному розумінні, натурфілософія, класичне природознавство, метафізика, некласична наука, екстерналізм, інтерналізм, кумулятивність.

План

1. Генеза науки та проблема періодизації її історії.
2. Історичні трансформації осмислення науки (Ф.Бекон, Р.Декарт, І.Ньютон, Г.Ляйбніц, І.Кант, Г.Гегель, К.Маркс).
3. Формування науки як сфери професійної діяльності.

Контрольні питання

1. Охарактеризуйте виникнення і періодизацію розвитку науки.
2. Що таке переднаука і наука в сучасному розумінні?

3. Розкрийте становлення перших форм теоретичного освоєння дійсності в античному полісі.
4. Що таке класичне природознавство та які його основні методологічні принципи?
5. В чому виявляється революція в природознавстві кінця XIX – початку XX століть?
6. Охарактеризуйте становлення неklasичної науки.
7. Що свідчить про виникнення дисциплінарно організованої науки?

Література

1. Семенюк Е. П., Мельник В. П. Філософія сучасної науки і техніки. Львів : Світ, 2006. Р.1, 2.
2. Петрушенко В. Л. Філософія : підручник. Львів : Магнолія Плюс, 2006. Тема 15, 16.
3. Гайденко П. П. Эволюция понятия науки. М. : Наука, 1980.
4. Гносеологический анализ математизации науки. К. : Наук. думка, 1985.
5. Канке Е. А. Основные философские направления и концепции науки. Итоги XX ст. М. : Логос, 2000.
6. Коваль М. Д. Регулятивний світ науки. *Практична філософія*. 2007. № 4.
7. Цехмістро І. З. Наукова картина світу останніх 20 років: докорінна зміна антропологічної перспективи. *Філософська думка*, 2004, № 3.

Першоджерела

1. Декарт Р. Метафізичні роздуми. Міркування стосовно наук. Головні правила методу. *Філософія: хрестоматія: навч. посіб.* К., 2009. С. 59–73.
2. Кримський С. Б. Запити філософських смислів. К., 2003. Р.12.

ТЕМА 4. Структура і динаміка наукового пізнання

Основні поняття і категорії: пізнання, гносеологія, епістемологія, види пізнання, знання, суб'єкт, об'єкт, наукове пізнання, наука, чуттєве пізнання, раціональне пізнання,

План

1. Пізнання як філософська проблема. Види пізнання.
2. Наукове пізнання та наука: риси та особливості.
3. Специфіка та форми емпіричного і теоретичного пізнання.
4. Проблема істини. Різні концепції істини у філософії та науці. Роль практики у пізнанні.

Контрольні питання

1. Охарактеризуйте особливості філософського підходу до пізнання.
2. Охарактеризуйте особливості наукового знання і пізнання.
3. Назвіть основні ознаки та критерії науки.
4. Охарактеризуйте форми емпіричного пізнання.
5. Охарактеризуйте форми теоретичного пізнання.
6. Розкрийте основні концепції істини.
7. Охарактеризуйте роль практики у пізнанні, науковому пізнанні.
8. Яка роль світогляду в науковому пізнанні?

Творчі завдання

1. Чи існують негативні аспекти пізнання? Які філософські думки з цього приводу Ви можете навести?
2. Істина і правда. Істина і мудрість. Як вони співвідносяться між собою?
3. Розкрийте сутність (і наведіть приклади) однобічних підходів до істини: догматизму, релятивізму, утилітаризму. Яке вони мають значення для пізнання і людського життя?
4. Які базові принципи і складові науки наводить С.Кримський? Що є, на його думку, ідеалом науки?
5. Витлумачте наступні слова М.Бердяєва: «Наука завжди була виразом неволі людини в необхідності...Вона не прозирає свободи у світі. Наука не знає граничних таємниць, тому що наука – безконечне пізнання. Отже наука не знає Істин, а знає лише істини».
6. Чи згодні Ви з думкою: «Сутність істини — це мудрість життя, це вміння жити «по істині».

Література

1. Петрушенко В.Л. Філософія : підручник. 4-те вид. Львів, 2006. Т. 15
2. Подольська Є. А. Філософія : підручник. К., 2006. Р. 8.
3. Семенюк Е. П., Мельник В. П. Філософія сучасної науки і техніки. Львів : Світ, 2006. Р. I
4. Філософія : навчальний посібник / За ред. Надольного І. Ф. К., 2006. Р. III
5. Звиглянич В. А. Научное познание как культурно-исторический процесс. К. : Наук. думка, 1988.
6. Зинченко В. П. Наука – неотъемлемая часть культуры? *Вопросы философии*, 1990, № 1.
7. Канке Е. А. Основные философские направления и концепции науки. Итоги XX ст. М. : Логос, 2000.
8. Коваль М. Д. Регулятивний світ науки. *Практична філософія*. 2007. № 4.
9. Рижко В. А. Концепція як форма наукового знання. К., 1992.

Першоджерела

1. Вебер М. Наука как призвание и профессия. *Самосознание европейской культуры XX века*. М., 1991; Мир философии. Ч. 2., М., 1991. С. 343–352.
2. Копнін П. Гносеологічні та логічні основи науки. *Філософія: хрестоматія* : навч. посіб. К. : Знання, 2009. С. 334–343.
3. Кримський С. Б. Запити філософських смислів. К., 2003. Р. 6, 7, 10, 12.

ТЕМА 5. Наукові традиції та наукові революції. Типи наукової раціональності

Основні поняття і категорії: наукова традиція, інтерналізм, екстерналізм, наукова революція, наукова картина світу, парадигма, наукове співтовариство, типи наукової раціональності, метафізика «третього світу», науково-дослідні програми.

План

1. Взаємодія традицій у виникненні наукового знання. Інтерналізм та екстерналізм. Парадигма.
2. Основні характеристики типів наукової раціональності.
3. Наукова революція як процес зміни основ науки.
4. Основні підходи до визначення сучасної науки.

Контрольні питання

1. Що таке наукова традиція?
2. Що таке парадигма?
3. Охарактеризуйте типи наукової раціональності.
4. Що таке наукова революція і яка її роль у зміні основ науки?
5. В чому полягає структура наукових революцій (за Т.Куном)?
6. В чому зміст і значення метафізики «третього світу» К.Поппера?
7. Охарактеризуйте метод епістемологічного анархізму П. Фойєрабенда
8. Розкрийте основні особливості сучасної науки.

Література

1. Семенюк Е. П., Мельник В. П. Філософія сучасної науки і техніки. Львів : Світ, 2006. Р. 5, 7.
2. Петрушенко В. Л. Філософія : підручник. Львів : Магнолія Плюс, 2006. Тема 9.2, 9.6.
3. Берега рациональности. Беседа с В. С. Швыревым. *Вопросы философии*, 2004, № 2.
4. Канке Е. А. Основные философские направления и концепции науки. Итоги XX ст. М. : Логос, 2000.
5. Кара-Мурза С. Г. Наука и кризис цивилизации. *Вопросы философии*, 1990. № 9.
6. Кун Т. Структура научных революций. М., 1977.
7. Лакатос И. Структура развития науки. М., 1978.
8. Лешкевич Т. Г. Философия науки: традиции и новации. М. : Из-во ПРИОР, 2001.

9. Порус В. Л. Системний смисл поняття «наукова раціональність». *Філософська і соціологічна думка*. 1992. № 1, № 2.

10. Рассел Б. Історія західної філософії. К. : Основи, 1995.

11. Савостьянова М. В. Роль науки у створенні реалій і міфологем інформаційного суспільства. *Практична філософія*. 2011. № 1.

12. Швырев В. Рациональность как ценность культуры. *Вопросы философии*. 1992. № 6.

Першоджерела

1. Кримський С. Б. Запити філософських смислів. К. : Парапан, 2003. Р. 8.

2. Кун Т. Структура наукових революцій. *Філософія: хрестоматія* : навч. посіб. К., 2009. С. 354–364.

3. Лакатос И. Методология научных исследовательских программ. *Вопросы философии*. 1995. № 4.

4. Феерабенд П. Аналітичний показчик. *Філософія: хрестоматія* : навч. посіб. К., 2009. С. 365–376.

ТЕМА 6. Методологія наукового дослідження

Основні поняття і категорії: метод, методика, методологія, методологічна свідомість, стиль мислення, парадигма, загальнонаукові методи, методи емпіричного дослідження, методи теоретичного пізнання, діалектика і синергетика як методологія, методологічна культура.

План

1. Метод, методика, методологія.
2. Класифікація методів у науковому пізнанні.
3. Некласичні трансформації методологічних принципів.

Контрольні питання

1. Що таке метод, методологія, методика?
2. Що таке методологічна свідомість і методологічна культура?
3. Яка існує класифікація методів наукового пізнання?
4. Охарактеризуйте функції філософії у науковому пізнанні.

5. Розкрийте зміст методів емпіричного та теоретичного пізнання.
6. Як співвідносяться поняття «стиль мислення», «парадигма», «науково-дослідницька програма», «дослідницькі традиції»?
7. Які особливості діалектики і синергетики як методології?
8. Охарактеризуйте трансформацію методологічних принципів неklasичної науки.
9. Опрацювавши статті Вовка С.М. (№4) і Самардака М.М. (№15) визначити: 1) в чому полягає специфіка синергетики як наукової парадигми; 2) в чому специфіка науки як системи, що самоорганізується; 3) як синергетика впливає на зміну сучасної методології науки.

Література

1. Семенюк Е. П., Мельник В.П. Філософія сучасної науки і техніки. Львів : Світ, 2006. Р. 3, 7, 8.
2. Петрушенко В. Л. Філософія : підручник. Львів : Магнолія Плюс, 2006. Тема 15, 16.
3. Булатов М. Про методи філософування. *Філософська думка*, 2004, № 2.
4. Вовк С. М. Синергетика як наукова парадигма. *Практична філософія*. 2007. № 1.
5. Йолон П. Тенденції розвитку сучасної методології науки. *Філософська і соціологічна думка*, 1995, № 7-8.
6. Канке Е. А. Основные философские направления и концепции науки. Итоги XX ст. М. : Логос, 2000.
7. Коваль М. Д. Регулятивний світ науки. *Практична філософія*. 2007. № 4.
8. Лукьянец В. С. Наука нового века: смена оснований индустрии научного прогноза. *Практична філософія*. 2010. № 3.
9. Наконечна О. П. Эстетичне як тип духовності. Рівне, 2002. Р. 2.1.
10. Пономаренко Ю.Г. Эволюция научных картин світу і відповідних їм способів мислення. Київ, ЦГО НАН України, 1996.

11. Проект «Людиновимірність як світоглядна настанова в науці та суспільстві XXI ст.». *Практична філософія*. 2011. № 3.
12. Рижко В. А. Концепція як форма наукового знання. К., 1992.
13. Цехмістро І. З. Наукова картина світу останніх 20 років: докорінна зміна антропологічної перспективи. *Філософська думка*, 2004, № 3.
14. Чуйко В. Л. Рефлексія основоположень методології філософії науки. К., 2000.
15. Самардак М. М. Синергетичні новації в загальнонауковій методології. *Практична філософія*. 2008. № 2.

Першоджерела

1. Кримський С. Б. Запити філософських смислів. К. : Парапан, 2003. Р. 6, 9, 13.
2. Пригожин І. Порядок із хаосу: новий діалог людини з природою. *Філософія: хрестоматія* : навч. посіб. К. : Знання, 2009. С.344–353.
3. Феєрабенд П. Аналітичний покажчик. *Філософія: хрестоматія* : навч. посіб. К. : Знання, 2009. С.365–376.

ТЕМА 7. Постнекласична наука і зміна світоглядних орієнтирів техногенної цивілізації

Основні поняття і категорії: постнекласична наука, техногенна цивілізація, глобальні проблеми, інформаційне суспільство, глобалізація, концепція стійкого розвитку, синергетична методологія, ноосферна концепція стійкого розвитку.

План

1. Головні характеристики сучасної «постнекласичної» науки.
2. Концепція стійкого розвитку і сучасна наука.
3. Особливості сучасної методології науки.

Контрольні питання

1. Які основні риси сучасної постіндустріальної цивілізації?
2. Охарактеризуйте сучасну «постнекласичну» науку.

3. Яка роль концепції стійкого розвитку у функціонуванні сучасної науки?

4. В чому виявляються особливості ноосферної концепції стійкого розвитку?

5. Охарактеризуйте нові стратегії наукового пошуку в синергетичній методології.

6. В чому полягає стратегічне значення наукового знання у формуванні інформаційного суспільства?

7. Яка роль науки в подоланні сучасних глобальних проблем?

Література

1. Семенюк Е. П., Мельник В. П. Філософія сучасної науки і техніки. Львів : Світ, 2006. Р.5, 6, 7, 8.

2. Петрушенко В. Л. Філософія : підручник. Львів : Магнолія Плюс, 2006. Тема 19, 20.

3. Баландин Р. К. Ноосфера или техносфера. *Вопросы философии*. 2005. № 6. С. 107–116.

4. Глобальные проблемы и общечеловеческие ценности / перс. англ. и франц. ; сост. Л. И. Василенко и В. Е. Ермолаевой ; ввод. ст. Ю. А. Шрейдера. М. : Прогресс, 1990.

5. Звиглянич В. А. Научное познание как культурно-исторический процесс. К. : Наук. Думка, 1988.

6. Зинченко В. П. Наука – неотъемлемая часть культуры? *Вопросы философии*, 1990, № 1.

7. Йолон П. Тенденції розвитку сучасної методології науки. *Філософська і соціологічна думка*, 1995, № 7-8.

8. Канке Е. А. Основные философские направления и концепции науки. Итоги XX ст. М. : Логос, 2000.

9. Кара-Мурза С. Г. Наука и кризис цивилизации. *Вопросы философии*, 1990. № 9.

10. Лешкевич Т. Г. Философия науки: традиции и новации. М. : Из-во ПРИОР, 2001.

11. Лукьянец В. С. Наука нового века: смена оснований индустрии научного прогноза. *Практична філософія*. 2010. № 3.

12. Проект «Людиновимірність як світоглядна настанова в науці та суспільстві XXI ст.» *Практична філософія*. 2011. № 3.

13. Савостьянова М. В. Роль науки у створенні реалій і міфологем інформаційного суспільства. *Практична філософія*. 2011. № 1.

14. Семенюк Е. П. Філософські засади сталого розвитку. Львів, 2002.

15. Ценности глобализирующегося мира / под ред. Делокарова К. Х. М. : Scientific Press Ltd, 2002. 189 с.

16. Ценностные аспекты развития науки : сб. статей / АН СССР, Ин-т истории естествознания и техники; отв. ред. Н. С. Злобин, В. Ж. Келле. М. : Наука, 1990.

Першоджерела

1. Вернадський В. Декілька слів про ноосферу. *Філософія: хрестоматія* : навч. посіб. К. : Знання, 2009. С. 217–225

2. Медоуз Д. Межі зростання. *Філософія: хрестоматія* : навч. посіб. К. : Знання, 2009. С. 239–249

3. Кримський С. Б. Запити філософських смислів. К. : Парапан, 2003. Р. 13, 14.

ТЕМА 8. Прикладні проблеми етики науки

Основні поняття і категорії: сцієнтизм, антисцієнтизм, технократизм, гуманізм, етос науки, принципи етики наукового співтовариства, етика вченого, кодекси наукової етики, відповідальність вченого.

План

1. Наука в ціннісному вимірі. Сцієнтизм і антисцієнтизм як способи соціокультурного сприйняття результатів наукової діяльності.

2. Етичні проблеми науки у контексті актуальних проблем сучасності.

3. Моральні ідеали наукового середовища та етика вченого.

Контрольні питання

1. Що таке сцієнтизм і антисцієнтизм?
2. В чому особливість ціннісного виміру науки?
3. Розкрийте етичні проблеми сучасної науки.
4. Сформулюйте принципи етики наукового співтовариства.
5. Як співвідноситься свобода наукового пошуку і етика відповідальності вченого?

Проблемні питання

1. Чи може наука саморегулюватися на етичному рівні і якою мірою вона здатна до етичного самоконтролю?
2. Чим повинен насамперед визначатися науковий прогрес - об'єктивною логікою розвитку науки або соціальною відповідальністю вченого?
3. Хто несе відповідальність за негативний використання результатів наукових досліджень: науковий колектив, який розробив те чи інше нововведення, або той (фірма, політичне керівництво), хто це нововведення застосував?
4. Чи необхідно припиняти наукове дослідження, якщо поступово стає зрозуміло, що наслідки його практичного використання напевно виявляться деструктивними?
5. Навіщо потрібні професійні етичні кодекси?

Література

1. Бернардо ді Д. Біоетика: філософське обґрунтування [Електронний ресурс]. *Вісник НАН України*. К., 2001. № 11. URL: <http://www.nbu.gov.ua>. Аннотація.
2. Боббио Н. Интеллектуалы и власть. *Вопросы философии*, 1992, № 8.
3. Борейко В. Е. Краткий курс экологической этики. К., 2004. 70 с.: ил. (Серия «Охрана дикой природы». Вып. 40).
4. Вакуленко М. Роздуми про етику та мораль у вітчизняній гуманітарній науці. *Етичні стандарти в освіті та науці* : Матеріали ІХ Щорічної Фулбрайтівської конференції (6-8 жовтня 2006 р.). Київ, 2006.
5. Етичний кодекс ученого України [Електронний ресурс]. *«Бюлетень ВАК України»*, № 11. К., 2011 / Схвалено

постановою загальних зборів НАН України від 15 квітня 2009 р. № 2. URL: <http://www.umo.edu.ua/etichnij-kodeks-uchenogo-ukrani>.

6. Етос і мораль у сучасному світі / Аболіна Т. Г., Ермоленко А. М., Кисельова О. О. та ін. ; під ред. В. А. Малахова. К. : Вид. ПАРАПАН, 2044. 200с.

7. Йонас Г. Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації / пер. з нім.: А. М. Ермоленко, В. А. Ермоленко. К. : Лібра, 2001. 399 с.

8. Кисельов М. М. Біологічна етика в системі практичної філософії. *Практична філософія*. К. 2000. №1. С. 166–174.

9. Кодекс наукової етики (Проект) / *Всеукраїнська громадська організація «Українська федерація вчених»*. К. : Центр досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва НАН України, 2005. 8 с.

10. Кодекс честі науковця, або етичні норми та добрі манери у науці / пер. з польс. ; Етичний комітет Польської академії наук. Львів : Галицька видавнича спілка, 2003.

11. Кундієв Ю., Дембновецький О., Чащин М., Рудий Р. Біоетика – новий ступінь інтеграції природничих і гуманітарних наук. *Вісник Національної академії наук України*. Загальнонауковий та громадсько-політичний журнал. 2002. № 11. URL: <http://www.nbu.gov.ua/portal/all/herald/2002-11/2.htm>.

12. Локтев В., Трахтенберг І. Біоетика і псевдонаука. *Вісник Національної академії наук України*. Загальнонауковий та громадсько-політичний журнал. 2010. № 10. URL: <http://www.nbu.gov.ua/portal/all/herald/2010-10/a5.pdf>.

13. Малахов В. Етичний кодекс ученого: аксіологія і прагматика. *Вісник Національної академії наук України*. Загальнонауковий та громадсько-політичний журнал. 2009. № 5. URL: <http://www.nbu.gov.ua/portal/all/herald/2009-05/a2.pdf>

14. Марчук М. Г. Аксіологічний потенціал наукового знання: поняття, структура, спосіб актуалізації [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. філос. наук: спец. 09.00.09

15. Науковець А., Находкін М. Проблеми сучасності і мораль науковця. *Вісник Національної академії наук України*. Загальнонауковий та громадсько-політичний журнал. 2006. № 5. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/portal/all/herald/2006-05/a1-5.pdf>

16. Олейников Ю. В., Шаталов А. Т. К проблеме становления биофилософии. URL: <http://www.scribu.com/3/64381685195.php>

17. Ольховский В. Про академічну свободу і моральний вибір. *Вісник Національної академії наук України*. Загальнонауковий та громадсько-політичний журнал. 2007. № 5. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/portal/all/herald/2007-05/a3-5.pdf>

18. Онопрієнко В. Етос науки в епоху змін. *Вісник Національної академії наук України*. 2009. № 6. С. 58–62. Рец. на кн.: *Этос науки / Под ред. Л. П. Киященко, Е. З. Мирской*. М. : Academia, 2008. 544 с.

19. Проект «Людиновимірність як світоглядна настанова в науці та суспільстві ХХІ ст.». *Практична філософія*. 2011. № 3.

20. Савостьянова М. В. Діапазон можливостей аксіологічного підходу до вивчення науки. *Вісник Національного авіаційного університету*. Серія: Філософія. Культурологія: Збірник наукових праць. № 2 (8). К. : Вид-во Національного авіаційного університету «НАУ-друк», 2008. 186 с. С. 60–64.

21. Сидоренко Л. І. Проблеми етики науки в постнекласичному дискурсі. *Філософські проблеми гуманітарних наук*. Збірник праць. Київ, 2009. 500 с. URL: <http://www.info-library.com.ua/books-book-203.html>

22. Сичивиця О. М. Наука, мораль і моральний кодекс вченого. Львів : УкрДЛТУ, 1999.

23. Тузлова Л. В. Вплив етичних цінностей на інноваційні зміни у розвитку сучасної науки. *Вісник Національного авіаційного університету*. Серія: Філософія. Культурологія : збірник наукових праць. № 1 (9). К. : Вид-во Національного

24. Хілько М. Екологічна криза у філософсько-етичному вимірі. *Філософська думка*. К., 2007. № 3. С. 24–46.

Першоджерела

1. Агацци Э. Ответственность – подлинное основание для управления свободной наукой. *Вопросы философии*. 1992. № 1. С. 30–40.
2. Апель К.-О. Обґрунтування етики відповідальності як етики збереження буття реальної комунікативної спільноти й поступової реалізації в ній ідеальної комунікативної спільноти / Ситниченко Л. *Першоджерела комунікативної філософії*. К. : Либідь, 1996. С. 46–60.
3. Вебер М. Наука как призвание и профессия. *Самосознание европейской культуры XX века*. М., 1991; *Мир философии*. Ч. 2., М., 1991. С. 343–352.
4. Кримський С. Б. Запити філософських смислів. К. : Парапан, 2003. Р. 2.
5. Швейцер А. Благоговение перед жизнью как основа этики миро- и жизнеутверждения ; пер. А. Л. Черняковский / *Глобальные и общечеловеческие ценности* / пер. с англ. и франц. ; сост. Л. И. Василенко и В. Е. Ермолаевой ; введ. ст. Ю. А. Шрейдера. М. : Прогресс, 1990. 495 с. С. 328–350.
6. Швейцер А. Культура і етика. *Філософія: хрестоматія*: навч. посіб. К. : Знання, 2009. С. 609–621.

Підсумкові запитання до дисципліни

1. Розкрийте специфічні риси філософського мислення.
2. Розкрийте основні аспекти співвідношення філософії та світогляду.
3. Чим обумовлюється багатоманітність форм і способів буття філософії?
4. Охарактеризуйте структуру філософії як системи знань.
5. Охарактеризуйте особливості науки.
6. Яке місце займає наука в системі культури?
7. Охарактеризуйте співвідношення філософії і науки.

8. В чому полягає життєве призначення філософії?

9. Розкрийте роль та функції науки в житті людини і суспільства

10. Що таке етос науки і в чому він проявляється?

11. Що є предметом етики? Чи збігається теоретичний зміст термінів «етика», «мораль», і «моральність»?

12. Як співвідносяться між собою «звичай», «традиція» і «мораль»?

13. Чим характеризується моральна регуляція поведінки людини?

14. Що таке моральна свідомість та моральна самосвідомість?

15. Як співвідносяться між собою поняття «добро» і «зло»? Чи актуально це для сьогодення?

16. Що таке моральний вчинок?

17. Розкрийте зміст поняття «відповідальність». За що і перед ким людина повинна нести відповідальність?

18. В чому проявляються особливості відповідальності вченого?

19. В чому полягає особливість прикладних проблем етики?

20. Що є предметом етики науки?

21. Охарактеризуйте виникнення і періодизацію розвитку науки.

22. Що таке переднаука і наука в сучасному розумінні?

23. Розкрийте становлення перших форм теоретичного освоєння дійсності в античному полісі.

24. Що таке класичне природознавство та які його основні методологічні принципи?

25. В чому виявляється революція в природознавстві кінця XIX - початку XX століть?

26. Що свідчить про виникнення дисциплінарно організованої науки?

27. Охарактеризуйте особливості філософського підходу до пізнання.

28. Охарактеризуйте особливості наукового знання і пізнання.

29. Розкрийте основні ознаки та критерії науки.

30. Охарактеризуйте форми емпіричного пізнання. Наведіть конкретні приклади.
31. Охарактеризуйте форми теоретичного пізнання. Наведіть конкретні приклади.
32. Розкрийте основні концепції істини. Аргументуйте свою позицію щодо них.
33. Охарактеризуйте і проілюструйте (на прикладі сфери власної професійної сфери) роль практики у пізнанні, науковому пізнанні.
34. Яка роль світогляду в науковому пізнанні?
35. Що таке наукова традиція? Чи існує наукова традиція у Вашій науковій галузі?
36. Що таке парадигма? В чому виявляється особливість сучасної наукової парадигми?
37. Охарактеризуйте типи наукової раціональності. Яке їх значення для розвитку наукового пізнання?
38. Що таке наукова революція і яка її роль у зміні основ науки?
39. В чому полягає структура наукових революцій (за Т.Куном)?
40. В чому зміст і значення метафізики «третього світу» К. Поппера?
41. Охарактеризуйте метод епістемологічного анархізму П. Фойєрабенда.
42. Розкрийте основні особливості сучасної науки (наведіть приклади).
43. Що таке метод, методологія, методика?
44. Що таке методологічна свідомість і методологічна культура?
45. Яка існує класифікація методів наукового пізнання?
46. Охарактеризуйте функції філософії у науковому пізнанні.
47. Розкрийте зміст методів емпіричного та теоретичного пізнання.
48. Які особливості діалектики і синергетики як методології?
49. Які основні риси сучасної постіндустріальної цивілізації?
50. Охарактеризуйте сучасну «постнекласичну» науку.

51. Яка роль концепції стійкого розвитку у функціонуванні сучасної науки?

52. В чому виявляється людиновимірність сучасної науки?

53. Етичні проблеми сучасної науки.

54. В чому виявляється важливість екологічного імперативу сучасності?

55. «Кодекс етики вченого» та його особливості.

5. Методи оцінювання знань

Для визначення рівня засвоєння аспірантами навчального матеріалу використовуються такі методи оцінювання знань:

- письмові п'ятихвилинки по філософських категоріях;
- оцінка за доповідь на семінарському занятті;
- участь в дискусії на семінарському занятті;
- оцінка за опрацювання першоджерел;
- оцінка за самостійну роботу,
- написання есе, відповіді на проблемні питання;
- підсумковий залік.

Здобувачі третього освітньо-наукового рівня також можуть отримати додаткові бали, долучаючись до оновлення дисципліни шляхом подання пропозицій викладачу стосовно новітніх змін у галузях їх наукових досліджень.

6. Розподіл балів, що отримують здобувачі

Для діагностики знань використовується європейська кредитно-трансферна система зі 100-бальною шкалою оцінювання

Поточне тестування								Есе	Презентаційний виступ з аналізом першоджерел	Загальна сума балів
Модуль 1				Модуль 2						
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8			
8	8	8	8	8	10	10	10	10	20	100

Шкала оцінювання

Сума балів за всі форми навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою	
	для екзамену	для заліку
90-100	відмінно	зараховано
82-89	добре	
74-81		
64-73	задовільно	
60-63		
35-59	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

